

DOI: 10.38146/BSZ.2018.6.2

ERDŐS ÁKOS

Elhárító mechanizmusok a rendészeti szervek működésében

„A természetben minden valamiféle egyensúly felé tart, így például amikor egy növényfogyasztó rovar mértéktelenül elszaporodik, hatására a növényi táplálék mennyisége annyira lecsökken, hogy nem tudja eltartani a földuzzadt rovarpopulációt, így az ismét leapad – és kezdődhet előlről az egész fogyasztó-táplálék ciklus.”¹

A mindennapi szóhasználatban egyáltalán nem hat idegenként bizonyos tárgyak, fogalmak vagy más élettelen materiák perszonifikációja.

Így például amikor azt mondjuk, hogy Magyarország védelmezi állampolgárait² vagy hogy támogatja a gyermekvállalást³, tulajdonképpen egy fogalmat ruházunk fel emberi tulajdonságokkal. Hasonlóképp, amikor azt állítjuk, hogy az ügyészség képviseli a közbírádat⁴ vagy hogy a rendőrség rendészeti feladatokat lát el.⁵

Mindamelletts mindezek senkiben nem keltik az értelmetlenség érzését, hiszen az embert jellemzi egy sor specifikus faji tulajdonság, amely lehetővé teszi számára, hogy értelmezzen egy fogalmat, s legyen képes ahhoz többletjelentést és funkciót társítani. Ilyen a szimbolikus gondolkodás képessége is. Ahogy Mircea Eliade megfogalmazta: *„A szimbolikus gondolkodás nem csak a gyermekek, a költők vagy az elmebetegek privilégiuma: az ember alapvető sajátja, korábbi, mint a nyelv és a következtető gondolkodás.”*⁶

Másfelől viszont úgy vélem, hogy az iménti példákban említettek esetén e képzetársításra minden indok megvan. Hiszen, miképpen az állam működése közvetlenül, az állami szervek tevékenysége révén válik érzékelhetővé⁷, úgy ezek az intézmények a hétköznapiakban, a bennük dolgozó emberek aktív cselekvése által válnak kézzelfoghatóvá.

1 Gail Hudson – Jane Goodall: A remény magvai. Libri Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015, 44. o.

2 Magyarország Alaptörvénye, G) cikk 2) bek.

3 Uo. L) cikk 2) bek.

4 Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény 1. § (1) bek.

5 A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 1. § (2) bek. 4. pont.

6 Mircea Eliade: Images and Symbols: Studies in Religious Symbolism. Princeton University Press, New Jersey, 1991, p. 12.

7 Erdős Ákos: Felelősség a rendvédelemben, múltban és jelenben. Rendvédelmi Füzetek, 2012/1., 45. o.

Mindezek alapján két dolgot feltételezhetünk. Egyrészt, hogy az ember életére és az őt körülvevő környezetre úgy kell tekintenünk, mint egymással rendkívül szoros kapcsolatban álló, egymásra jelentős hatást gyakorló bonyolult rendszerekre. E rendszerszerű megközelítés és annak sajátosságai pedig a rendészeti szervekre éppúgy vonatkoznak, hiszen azok valójában az emberek együttműködése nyomán válnak a valóságban érzékelhetővé.

Másrészt pedig úgy gondolom, hogy e rendszerek – azok kölcsönhatása révén – tulajdonságaikból örökítenek egymásra. Azaz a kapcsolatban álló rendszerek egyes jellemzői – ha nem is egy az egyben, de – megjelenhetnek egymásban. E megállapítást igazolják azok a szervezetszichológia területén született tudományos eredmények, amelyek szerint a különböző intézményeket jellemző szervezeti kultúra sajátosságai hatást gyakorolnak a szervezet minden – régi és új – tagjára⁸, másfelől azonban az egyének, s az általuk képviselt értékek is egyértelmű befolyással bírnak a már élő szervezeti kultúrára.⁹

A továbbiakban a rendészeti szervek példáján keresztül kívánom bemutatni, miként jelenhetnek meg egy intézmény működésében az olyan, alapvetően emberi tulajdonságok, mint az elhárító mechanizmusok.

Előljáróban azonban szeretném megjegyezni, hogy a tanulmány a legtöbb esetben a rendőrség példáján keresztül vizsgálja az elhárító mechanizmusok megjelenését. Ez nem azt jelenti, hogy a rendészet fogalmát kizárólag a rendőrség intézményével azonosítom. Hiszen a rendészet, ahogy *Finszter Géza* is fogalmaz: „*a közigazgatásnak az a területe, amely a legitim fizikai erőszak-monopólium birtokában a jogellenes emberi magatartásoktól óvja a közrendet és a közbiztonságot*”¹⁰. Ebből pedig egyenesen következik, hogy a rendészet intézményi rendszerének a rendőrség csupán része, az olyan más rendészeti szervek mellett (például Nemzeti Adó- és Vámhivatal, büntetés-végrehajtási szervezet), amelyeknek szintén birtokában vannak az említett jogosultságok.¹¹ A rendőrség példaként való alkalmazása tehát nem zárja ki, hogy a vizsgált jelenség más rendészeti szervek esetében ne lehetne éppúgy igaz.

8 Faragó Klára: Siker és kockázatvállalás a szervezetekben. Tudományos Közlemények, 2008/19., 70. o.; Lehoczky Mária: Tudásorientált szervezeti kultúra és az együttműködő légkör. Szakmai Füzetek, 2007/20., 41. o.

9 Karácsonyi András: A leadership, a szervezeti kultúra és a kapcsolatuk jellegzetességei a magyar szervezetek esetében. PhD-értekezés. Kézirat. Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástani Doktori Iskola, Budapest, 2006, 69. o.

10 Finszter Géza: A változó rendészet és rendészettudomány. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2013, 5. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV.]

11 Erdős Ákos: A rendészeti elsősegélynyújtás alapjai: definíciók, funkciók, célok. Belügyi Szemle, 2017/9., 137. o.

Az ember és a rendészeti szerv mint egymásra ható rendszerek

George Engel szerint „A sejtek, a szervek, az egyén, a család egyaránt a szervezetek olyan integrált, komplex létezését jelzik, amely egy magas fokú összehangoltságot feltételez”¹². Egyszóval az egyén, testi és szellemi valójában egyaránt, csupán valamiféle rendszerelvűség szem előtt tartásával vizsgálható objektíven. Tulajdonképpen e gondolkodás vezetett az úgynevezett bio-, pszichoszociális és spirituális emberkép megalkotásához is¹³, amelyben a fizikai teremtmény biológiai és pszichés adottságai mellett megjelenik a környezet mint befolyásoló tényező.

Az effajta tudományos megközelítés nagyrészt a magyar származású, osztrák biológusnak, Ludwig von Bertalanffy-nak köszönhető, aki az általános rendszerelmélet (*General System Theory*) megalkotásával új utakat nyitott a további kutatások számára.

„Az általános rendszerelmélet megnevezés talán kissé félrevezető, hiszen a kifejezés alapvetően arra utal, hogy »miképp gondoljunk« és »hogyan vizsgáljuk« a komplex rendszereket” – olvasható Debora Hammond 2003-as munkájában¹⁴.

Az elmélet alapjait, és az általa közvetített szemléletet számos kutató és tudós alkalmazta saját területén. Maga Bertalanffy az Amerikai Pszichiátriai Egyesület 1967-es éves találkozóján meg is jegyezte: „Napjainkban annyi szó esik a rendszerekről, rendszertechnikai és rendszerszemléletű megközelítésekről a legkülönbözőbb problémák kapcsán, a pszichológiától a politikáig, hogy már e kifejezést is az elcsépeelt szólamná válás fenyegeti...”¹⁵

Ennek ellenére a különböző tudományterületeken alkalmazott rendszer-szemlélet addig ismeretlen lehetőségeket adott a problémák értelmezésére és megoldására. Talcott Parsons volt az, aki az 1940-es években már a társadalomtudományok területén is vizsgálni kezdte e megközelítés alkalmazhatóságát.

12 George L. Engel: The Clinical Application of the Biopsychosocial Model. The American Journal of Psychiatry, vol. 137, no. 5, 1980, p. 536.

13 Daniel P. Sulmasy: A Biopsychosocial-Spiritual Model for the Care of Patients at the End of Life. The Gerontologist, vol. 3, no. 42, 2002, p. 24.

14 Debora Hammond: The Science of Synthesis: Exploring the Social Implications of General System Theory. University Press of Colorado, Colorado, 2003, p. 104.

15 Ludwig von Bertalanffy: General System Theory and Psychiatry – An Overview. In: William Gray – Frederick J. Duhl – Nicolas D. Rizzo (eds.): General System Theory and Psychiatry. Little, Brown and Company, Boston, 1969, p. 33.

gát. 1951-es munkájában a társadalmat mint rendszert értelmezi, amelyben az egyes funkcionális egységek alrendszerként vannak jelen.¹⁶

E téma szempontjából Parsons munkája azért kivételes jelentőségű, mert ha a társadalom egy működő rendszernek tekinthető, amelyben annak tagjai, valamint intézményesített egységei alrendszerként működnek, akkor feltehetően ezek az alrendszerek is kapcsolatban állnak egymással.

Az alrendszerek vizsgálata, illetve értékelése több szemlélettel elvégezhető (például holisztikus, funkcionalista, mélyreható).¹⁷ *John Urry – Herbert Spencerre* utalva – a társadalmi szervezetet az emberi testhez hasonlítja, amelyben annak egyes részei, a funkciók alapján differenciált szervekhez hasonlóan, alkotják magát a működő társadalmat.¹⁸

Így az olyan társadalmi jelenségek és fogalmak, mint a korábban említett ügyesség, vagy akár a rendészeti szervek egyaránt működő alrendszerekként foghatók fel. Véleményem szerint pedig a rendészeti szervek mint a társadalom alrendszerei hatást gyakorolnak a társadalom más alrendszereire, így más intézményekre, szervezetekre, az egyének kisebb-nagyobb csoportjára, és magára a szintén rendszerszerűen működő egyénre is.

Az elhárító mechanizmusok megjelenése a rendészeti szerveknél

Az előbbieket alapján joggal állíthatom, hogy a rendészeti szerveket is egy olyan rendszernek tekinthetjük, amelyben a dolgozók alrendszerekként működnek. Az egyes dolgozók működése pedig hatást gyakorol a teljes rendszer (a rendészeti szerv) tulajdonságaira. E megállapítást támasztja alá *Szakál Ferenc*nek a rendszerről alkotott értelmezése is. Szerinte ugyanis a rendszer olyan sajátos tulajdonságokkal felruházott elemek integrált egysége, amelyben az elemek egymással kölcsönhatásban az egész rendszerre jellemző új tulajdonságot, eredményt vagy tárgyi jellegű objektumot hoznak létre.¹⁹

¹⁶ Parsons Talcott: *The Social System*. Routledge & Kegan Paul Ltd., London, 1951

¹⁷ Goda Pál: Új rendszerszemléletű feltárási módszer a vidéki területek fejlesztésében. Doktori (PhD) értekezés. Regionális Tudományok Doktori Iskola, Gödöllő, 2012, 24. o.

¹⁸ John Urry: *Sociology Beyond Societies: Mobilities for Twenty-first Century*. Routledge, Taylor and Francis Group, London–New York, 2000, p. 23.

¹⁹ Szakál Ferenc: A vállalat, mint gazdasági rendszer. In: Buzás Gyula – Nemessályi Zsolt – Székely Csaba (szerk.): *Mezőgazdasági üzemtan I. Mezőgazdaság Szaktudás Kiadó, Budapest, 2000. Idézi: Goda Pál: i. m. 15. o.*

Egy rendszer tehát nem írható le, nem jellemezhető önmagában az egyes elemek tulajdonságai által, de úgy vélem, hogy azok a jellemzők, amelyek az alrendszerek legtöbbszörében (kiváltképp, ha mindegyikben) jelen vannak, azok valamilyen formában a rendszer egészének sajátosságaiban is megjelenhetnek.

Tekintve, hogy a rendészeti szervek olyan rendszerek, amelyekben a különböző alrendszereket a benne dolgozó emberek csoportjai és az egyes személyek adják, az ő tulajdonságaik hatással vannak az intézményi jellemzőkre. Mindezek alapján úgy vélem, hogy a rendészeti szervek esetében megvan a létjogosultsága annak, hogy működésükben olyan emberi tulajdonságok létezését vizsgáljuk, mint az elhárító mechanizmusok.

Az elhárító mechanizmusok mint pszichés jelenségek egyértelműen emberi sajátosságok, hiszen azok létezése a szorongás jelenségéhez köthető. Sigmund Freud szerint a szorongás „székhelye” az ego.²⁰ Az ego pedig a tudattal bíró élőlény specialitása, s nem az élettelen materiális vagy fogalmaké. A korábban megfogalmazottak azonban arra engednek következtetni, hogy a rendészeti szervek működésében – azok tagjainak mint alrendszereinek sajátosságai révén – szintén megfigyelhetők az emberéhez hasonló védekező mechanizmusok.

A psziché által alkalmazott elhárító mechanizmusok rendszerét – apja, Sigmund Freud munkássága nyomán – Anna Freud 1936-ban dolgozta ki.²¹ Ő és más egopszichológusok, tovább munkálva Sigmund Freud elméletét, számos elhárító mechanizmus működésére hívták fel a figyelmet.

Az énvédő vagy elhárító mechanizmusok lényegüket tekintve első megítélésre aligha különböznek a pusztán hazugságtól. Ugyanakkor nagyon fontos azt leszögezni, hogy ezek a védekező mechanizmusok nem a tudatos működés következményei, így nem azonosíthatók a hazugsággal. Bolyki László szerint „Az elhárító mechanizmusok abban segítenek minket, hogy jó véleményünk lehessen és maradjon önmagunkról anélkül, hogy a nyilvánvaló tények egy picit is megzavarnák önigazságból fakadó rendíthetetlen nyugalunkat. A lélek mindezt nem azért teszi, mert gonosz, vagy mert élvezné, hogy hazudik, hanem hogy egyensúlyban maradjon, hogy valamiképpen elfogadhatónak és szerethetőnek érezhesse magát.”²² Ezt az egyensúlyt tagadja filozófiai értelemben Nietzsche, amikor „a metafizika lényeglehetőségének

20 Lyndsey Stonebridge: *The Writing of Anxiety: Imagining Wartime in Mid-Century British Culture*. Palgrave MacMillan, London, 2007, p. 6.

21 Anna Freud: *Das Ich und die Abwehrmechanismen*. Internationaler Psychoanalytischer Verlag, Wien, 1936, S. 44.

22 Bolyki László: *Kegyelem és kalmárszellem*. Álomgyár Kiadó, Budapest, 2013

felfüggesztésével, az önreflexióban betöltött funkciójának elvitatásával”²³ ezt a biztonságot, a tudat eme „komfortját” tünteti el a világból.

A továbbiakban – tekintettel a terjedelmi korlátokra – az elhárító mechanizmusok közül csupán néhánynak a működését vizsgálom a rendészeti szervek mint intézmények esetében.²⁴ Úgy vélem, hogy ez is elegendő ahhoz, hogy bizonyítsam e tanulmány azon feltevését, miszerint a rendészeti intézmények működésében jelen lehetnek olyan alapvetően emberi sajátosságok, mint az énvédő mechanizmusok. A további vizsgálatra kiválasztott elhárító mechanizmusok pedig a következők: *elfojtás, projekció, reakcióképzés, tagadás, racionalizáció és regresszió*.

Az elfojtás

A szakirodalom több képviselője az elfojtást a pszichoanalízis és az elhárító mechanizmusok alapkövének tekinti²⁵. Jeffrey Nevid szerint „*A represszió lehetővé teszi az egyén számára, hogy kívülről nyugodtnak és kiegyensúlyozottnak mutakozzék, annak ellenére, hogy tudat alatt egyébként mély gyűlölet vagy vad készletések gyötrik*”²⁶. Míg maga Sigmund Freud úgy fogalmazott, hogy „*Az elfojtás lényege valaminek a tudatostól való elfordításában és távoltartásában rejlik*”²⁷.

Egy rendészeti szerv működése során akkor alkalmazhat elfojtást, ha olyan eseménnyel kerül szembe, amellyel nem képes hatékonyan megküzdeni, de nem is hajlandó szembesülni vele. A represszió működtetéséhez rendkívül sok tudattalan energiára van szükség. Az elfojtott gondolatok ezért néha túlsordulhatnak, és a felszínre törhetnek.²⁸

23 Balassa Bence: „Gott ist tot”. A metafizika, mint fenomén – Krízis és ellenmozgás. Kellék, 2016/55., 223. o.

24 Anna Freud 1936-os művének összefoglaló részében tíz elhárító mechanizmust nevesít. Ezek a következők: *regresszió, elfojtás, projekció, reakcióképzés, izoláció, meg nem történtté tétel, projekció, introjekció, önmaga ellen fordulás és szublimáció*. A felsorolás azonban nem teljes. Sigmund Freud és más egokutatók ugyanakkor további mechanizmusoknak is kiemelt jelentőséget tulajdonítottak. Fonyó Ilona és Pajor András összefoglaló műve nyomán a legfontosabb elhárító mechanizmusoknak tekinthetjük a fentiekén túl a *tagadást, a racionalizációt, az eltolást és az identifikációt is*. Fonyó Ilona – Pajor András (szerk.): Fejezetek a konzultáció pszichológiájának témaköréből. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Budapest, 2000, 33–35. o.

25 Sandra Alters – Wendy Schiff: Essential Concepts for Healthy Living. Jones and Bartlett Publishers. Sudbury, 2009; Simon Boag: Freudian repression, the common view, and pathological science. Review of General Psychology, vol. 10, no. 1, 2006

26 Jeffrey S. Nevid: Essentials of Psychology: Concepts and Applications. Wadsworth, Belmont, 2012, p. 386.

27 Sigmund Freud: Repression. Standard Edition, vol. XIV. London, 1915. Idézi: Simon Boag: i. m. 74. o.

28 Fonyó Ilona – Pajor András (szerk.): i. m. 34. o.

A Budapesten, 2006. szeptember 17–19. között lezajlott tüntetések és az időközben kifejlődő tömeges zavargások rendkívül súlyos bélyeget süllyesztettek az akkori rendőrség szervezetére. A Szabadság téren valóságos küzdelem zajlott a zavargó tömeg és a helyszínen lévő rendőri erők között. Az események váratlanul érték a rendfenntartó erőket, így csak sok idő elteltével, meglehetősen szervezetlenül sikerült helyreállítani a közrendet. „A rendőrség állományában azonban ekkorra már jelentős számban voltak könnyű és súlyos sérültek.”²⁹

Az említett események súlyos törést jelenthettek a rendőrség szervezete számára. Szakmai és laikus körök kritikák tucatjait fogalmazták meg az akkori feladatok végrehajtását illetően. Mindezek összességében rendkívül megterhelők egy olyan szervezet számára, amely ideális esetben közbizalomnak és elismerésnek örvend.³⁰ A rendészeti szervek ugyanis, ahogy Krémer Ferenc fogalmaz, „a társadalmi kontroll szankciórendszerének intézményei”³¹. A rendőrség 2006 szeptemberében ezeknek az elvárásoknak nem tudott eleget tenni, s ez jelentős feszültséget gerjesztett a szervezetben.

Ugyanezen év október 23-án újabb demonstrációkat szerveztek politikai és civil szervezetek. A Kossuth téren aznap jogszerűen bejelentett és engedélyezett tüntetés zajlott. A Papp-bizottság³² jelentése szerint „Október 23-án 17.45 órakor az XY rendezvény rendőri biztosításának parancsnoka – H 15 – jelentette, hogy az XY rendezvény befejeződött. Október 23-án 17.45:51' órakor a T 555-ös továbbítja a K 007-es utasítását a tömegoszlató kötelék parancsnokának, hogy »kezdjék meg a tömeg elleni támadást vízcseppekkel, könnygázgránát csapásokkal, mert az XY nagygyűlés befejeződött, és a Kálvin tér irányába mennek el a normális, és tisztességes emberek»”.³³ A rendezvény szervezői bejelentésükben kitértek arra, hogy várhatóan ötszázezer érdeklődő lesz a helyszínen, ennek ellenére az alapvetően jogszerűen viselkedő tömegnek még egy perce sem volt arra, hogy a térről távozzon.

Anélkül, hogy bármiféle jogi vagy erkölcsi ítéletet megfogalmaznánk, felhívnam a figyelmet a szervezet elfojtó védekező mechanizmusára, illetve annak működésére.

29 Erdős Ákos (2012): i. m. 60. o.

30 Erdős Ákos: NAV-Medic: Rendészeti ellátás múltja és jelene. Vám-Zoll, 2015/1., 11. o.

31 Krémer Ferenc: Szociológiai alapismeretek – kézikönyv rendvédelmi hallgatók számára. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2003, 232. o.

32 Jelentés a Budapesten 2006. október 22-én 00.00 óra és 2006. október 25-én 00.00 óra között történt eseményekkel kapcsolatos rendőri tevékenység kivizsgálásáról. Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2007

33 Erdős Ákos (2012): i. m. 73. o.

A szeptemberi események veszteségei, kudarcai okán frusztrált szervezet elfojtásai egy hónappal később rendkívül intenzíven törtek a felszínre.

Természetesen az említett eseményekre tekinthetnénk úgy is, mint proaktív viselkedésre, amely a szeptemberi zavargások tapasztalataiból merít. Mégis azt gondolom, hogy a vázolt esemény sokkal több, mint professzionális megelőző intézkedés. Épp ellenkezőleg, kiváló kifejeződése az elfojtásból feltörő frusztrációknak. Ugyanis minden elhárító mechanizmus lényeges jellemzője, hogy az csupán az egyént (esetünkben szervezetet) tehermentesíti. Viselkedése ettől függetlenül a kívülállókban továbbra is ellenérzést válthat ki. A rendőrség előbbiekben ismertetett intézkedése mindössze arra volt jó, hogy a saját szervezetén belül csökkentse a szeptemberi események okán keletkező szorongást. Működésével azonban októberben sem felelt meg a demokratikus társadalmak támasztotta kívánalmaknak, a professzionalitás követelményének, következésképpen társadalmi megítélése feltehetően ekkor sem lett pozitívabb.

Projekció

A projekció (kivetítés) révén az egyén másnak tulajdonít nem kívánt jellegzetességeket, érzelmeket, és ezáltal próbálja tagadni, hogy e jellegzetességek vagy érzelmek az övéi lennének. Így például, amikor valaki azt állítja, hogy a munkahelyén gyűlölik ahelyett, hogy bevallaná, nem szereti a munkahelyét és az ott dolgozó közösséget. A rendészeti szervek esetében a projekció kifejeződésére szemléletes példa a rendészeti szubkultúrára jellemző gyanakvás.³⁴

A rendészeti szervek iránt támasztott társadalmi igény a közbiztonság és a közrend fenntartása. Mindez az általuk végzett rendészeti igazgatási feladatok sajátosságaiból ered.³⁵ Természetes, hogy a rendészeti szervek e kívánalmaknak igyekeznek megfelelni, és az elért eredményeket megosztani a társadalommal.

Azonban több esetben is előfordul, hogy a rendészet valami okból nem képes egy adott feladattal – mindenki által hatékonynak vélt módon – megküzdeni, s ezért a társadalom különböző szereplői (például civil szervezetek,

³⁴ Fogarasi Mihály: A rendőri szubkultúra sajátosságai. In: Csernyikné dr. Póth Ágnes (szerk.): Pedagógiai és pszichológiai ismeretek rendőri vezetőknek. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2009, 111., 115. o.

³⁵ Finszter Géza: A rendészeti stratégia alkotmányos alapjai. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok „A Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és a biztonság” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2010, Pécs, 5. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XI.]

sajtó, politikai pártok) kritikákat fogalmaznak meg a rendészeti szervek működése kapcsán.

A rendészeti szervek munkájáról megfogalmazott kritikák a társadalom kontrolljának kifejeződései, ami egy demokratikusan működő államban teljesen természetesnek minősül.

Az Emberi és polgári jogok nyilatkozatának (*Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*) XII. cikkelye már 1789-ben rögzítette: „Az ember és a polgár jogainak biztosítása karhatalom fenntartását teszi szükségessé; e karhatalomnak tehát az összesség hasznára kell szolgálnia, nem pedig azoknak külön céljaira, akiknek személyére e karhatalom rábízatik”³⁶. Szikinger István szerint e megfogalmazásból logikusan következik, hogy a rendészeti tevékenység jogvédő szerepe mellett megjelenik egy külső, civil kontroll. Azonban, ahogy írja, „A két szempont konfliktus forrása is lehet”³⁷.

Véleményem szerint e konfliktus olyan szorongás kialakulását idézheti elő a rendészeti szerv életében, ami időnként a projekció alkalmazásához vezet.

Az intézmény a társadalmi kontroll kifejeződéseit, köztük a kritikákat esetenként nehezen vagy egyáltalán nem tudja kezelni, amely a társadalom különböző csoportjai iránt ellenérzést válthat ki belőle, s a szervezetben bizonytalanságot kelthet. Az ebből származó feszültséget a rendészeti szerv tehát projektálja, és nem azt állítja, hogy számára a társadalmi kontroll és kritika időnként megterhelő, nehezen feldolgozható, hanem azt, hogy a társadalom ellenséges érzelmeket táplál a rendészeti szerv iránt. Ezzel egyidejűleg a bizonytalanság, illetve az azzal kapcsolatos alacsony toleranciaszint a szervezet tagjait ellenállóvá teszi az újdonságok tekintetében³⁸, ami a változás lehetőségének elfogadása helyett további elhárító mechanizmusok működésének adhat teret.

Ez a kivetített téves meggyőződés a rendészeti szervek esetében a gyanakvásban mint szubkulturális jellemzőben ölthet testet. Ahogy Kovács Gábor a magyar rendészeti kultúra kapcsán megfogalmazza: „A rendvédelemben már szerencsére változott az a szemléletmód, amely szerint mindenki gyanús, aki kívülálló, ezért tehát a hatóságnak állandó »éberséget« kell tanúsítani.”³⁹

³⁶ <http://mek.oszk.hu/00000/00056/html/228.htm>

³⁷ Szikinger István: A rendőrség civil kontrollja Magyarországon és más államokban. Fundamentum, 2007/2., 87. o.

³⁸ Faragó Klára: i. m. 70. o.

³⁹ Kovács Gábor: A rendészeti szervek szervezeti kultúrájának összetevői és sajátosságai, a téma feldolgozása a Rendőrtiszti Főiskola vezetéselméleti oktatásában. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok „A rendészet kultúrája – kulturált rendészet” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2009, 229. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X.]

A háritás ebben az esetben is a belső egyensúly fenntartását szolgálja. Hiszen így nem kell szembesülni a szervezeti működés hibáival, a megfogalmazott kritikákra a szerv úgy tekint ugyanis, hogy azok csupán a szervezet iránt fennálló ellenséges érzelmekből és elutasításból táplálkoznak, így teljesen alaptalanok.

Reakcióképzés

Gyakorló rendészeti dolgozóként és a közügyek iránt érdeklődő állampolgárként gyakran tapasztalom, hogy a rendészeti szervek működésük során kínosan ügyelnek az etnikai kisebbségekkel, egyes politikai csoportokkal vagy civil szervezetekkel kapcsolatos viselkedésükre. A hatóság viselkedése, illetve megnyilatkozásai sok esetben már-már a pozitív diszkrimináció érzetét keltik.

Paradox módon azonban számos kutatás és tanulmány szerint a rendészeti kultúra egyértelmű sajátossága a társadalmi kisebbségek (másság) iránti előítéletesség⁴⁰.

Az iménti ellentmondás egyik oka, véleményem szerint, a rendészeti szerv reakcióképző elhárító mechanizmusában rejlik.

Valcsicsák szerint „A rendészeti munkát igényében az általános emberi jogok, a törvények érvényesítése és érvényesíttetése itatja át. Ennek megfelelően ezen a területen az előítéletesség csakis idegen elemként jelenhet meg...”⁴¹ A rendészeti szervekre tehát hatalmas nyomásként nehezedik a megfelelés annak a társadalmi elvárásnak, hogy a rendészeti munkát mindenkor a pártatlanság-, részleghajlás- és diszkriminációmentesség kell hogy jellemezze.

Ahogy vázoltam, a szervezeti kultúra belülről egészen mást sugall, mint ami kívülről látszik. Ez a rendészeti szerv reakcióképző mechanizmusának következménye. A reakcióképzés ugyanis „az a mechanizmus, melynek segítségével a szorongást keltő gondolatokat, érzéseket vagy impulzusokat elnyomjuk és helyettük azok ellentétét fejezzük ki, mint például mikor a háziasszony az utált vendéget figyelmességgel halmozza el”⁴². A rendészeti kommunikációban alkalmazott immutációs eszközök is sok esetben arra szolgálnak, hogy az

40 Fogarasi Mihály: i. m.; Kozáry Andrea: Rendészetszociológia. Kézikönyv I. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2015; Valcsicsák Imre: Rendészeti etika. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2007; Valcsicsák Imre: Rendészeti (Szakmai) etika. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2013; Tóth Judit (szerk.): Jelentés a rendőrség kisebbséggel kapcsolatos egyenlő bánásmódjának biztosítékrendszeréről és annak hiányosságairól. Kézirat. Budapest, 2008.

<http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/197862598.pdf>

41 Valcsicsák Imre (2013): i. m. 71. o.

42 Fonyó Ilona – Pajor András (szerk.): i. m. 34. o.

egyébként rendszerszinten elutasított csoporttal szemben a szervezet tagjai a rendkívül szenzitív és elfogadó viszonyulás látszatát keltsék.⁴³

Tagadás

A tagadás során az ember a kellemetlen, traumatikus történeteket, impulzusokat eltaszítja a tudatosságba való befogadástól. A tagadás segít abban, hogy ne kelljen szembenézni ezekkel.

A tagadás jelensége sajnos nagyon sok esetben társadalmi szinten is megmutatkozik. A rendészetre pedig mint a társadalom egyik alrendszerére ez is hatást gyakorol.

Ez az elhárító mechanizmus figyelhető meg bizonyos bűncselekmények, társadalmi devianciák értékelése kapcsán. *Henry Kempe* szerint például a gyermekbántalmazás létezésének felismerése egy olyan folyamat következménye, amelyen minden társadalomnak keresztül kell mennie. Ennek a fejlődésnek az első szintjén a testi vagy szexuális bántalmazás létezésének tagadása áll.⁴⁴

Az ilyen társadalmak rendészeti szerveire szintén az jellemző, hogy nem hajlandók tudomást venni e problémákról, miközben ezekkel neki egyébként teendője volna. Ezekben az esetekben előfordulhat, hogy a rendészet nem egyszerűen tagadja a probléma létezését, de annak esetleges megnyilvánulásaira különböző rendészeti perspektívákat alakít ki. Így például a családon belüli erőszakot úgy értelmezi, mint az emberek magánéletének problémáját, ahol az állami kényszer alkalmazójának nincs keresnivalója. Vagy például amikor bizonyos bűncselekmények tekintetében a szervezeti kultúra helytelen felfogást alakít ki. Erre *Pásztor Miklósné* a következőképp utal: „*A rendőrtisztek képzésénél is tetten érhető a helytelen felfogás. Az egyik főiskolai jegyzet bár tárgyyszerűségében nem vitatható, szellemiségében mégis felerősít olyan tendenciákat, amelyek konzerválnak elavult, olykor előítéletes szemléletet: »Az erőszakos közösülés sértettje – mint említettük – gyakran maga is hibás abban, hogy bűncselekmény áldozatává vált.«*”⁴⁵

43 Molnár Katalin: Az előítéletesség verbális kifejeződései és annak következményei a rendvédelemben. In: Molnár Katalin – Valcsicsák Imre (szerk.): Előítéletesség – rendvédelem. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000, 113. o.

44 Pásztor Miklósné: Rendőri reflexiók a családon belüli erőszakra. In: Molnár Katalin (szerk.): Az erőszak a modern társadalmi folyamatokban. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2003, 157. o.

45 Uo. 159. o. A szerző által idézett rész forrása Barta Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000, 8. o.

A tagadásban azonban a legnagyobb gondot abban látom, hogy gátolja a szervezet hatékony fejlődését. Hiszen ahogy Kittleson és munkatársai megfogalmazzák: „A tagadás során az egyén úgy tesz, úgy viselkedik, mintha a problémák nem léteznének...”⁴⁶

A szervezetben uralkodó hiányosságok (például munkaerőhiány) vagy egyéb problémák (például előítéletesség, korrupció) tagadása, konzerválja a rossz működést, s kizárja a megújulás, fejlődés lehetőségét. Ahogy Krémer fogalmaz: „...a közbeszéd nyitottabbá és valamivel őszintébbé vált. Kétségtelen, hogy ez az egyik legfontosabb feltétele a megoldások közös megtalálásának...”⁴⁷

Racionalizáció

„A racionalizálás a freudi megközelítés szerint egy olyan védelmi mechanizmus, amely az önigazolás által igyekszik magyarázatot adni az elfogadhatatlan viselkedési formákra, impulzusokra vagy gondolatokra”⁴⁸ – írja Nevid. Tehát ilyenkor az egyén olyan észszerű magyarázatot próbál keresni, amely az észszerűtlen magatartást vagy jelenséget logikussá és elfogadhatóvá teszi.

A rendészet területén számos helyen, egyebek között az erőszak alkalmazása, az előítéletek, a gyanakvás vagy a parancsrendszer sajátosságai kapcsán találkozhatunk a racionalizáló elhárítás eszközével.

Utaltam rá, hogy a rendészet működését nagyban befolyásolja, hogy milyen társadalomban tevékenykedik. Egy hierarchikus társadalomban például a biztonság fogalmát a rend fejezi ki.⁴⁹ Az ilyen társadalmi közegben működő rendészet, illetve a rendőrség célja, hogy a decens, vagyis tisztességes társadalmi osztályokat elszigetelje a delikvens, azaz bűnös osztályoktól. A társadalmi csoportok szeparációja során a túlzott erőszak alkalmazása sokkal inkább elfogadhatóvá válik szervezeti szinten, mint más megközelítésű társadalmakban, hiszen az erőszak eszköze az intézmény célja által szentesítődik. E helyütt természetesen az olyan szintű erőszak alkalmazására gondolok, amely már túllépi a legitimitás kereteit. Az így működő rendőrség Roberg és

⁴⁶ Mark J. Kittleson – William Kane – Richelle Rennegarbe – Heather Denkmire: The Truth About Fear and Depression. Book Builders LLC., New York, 2005, p. 40.

⁴⁷ Krémer Ferenc: Rossz döntések kora. Rendészetpolitikai tévelygések a rendszerváltás első húsz évében. Napvilág Kiadó, Budapest, 2010, 96. o.

⁴⁸ Jeffrey S. Nevid: i. m. 386. o.

⁴⁹ Kozáry Andrea: i. m. 19. o.

Kuykendall szerint nem más, mint „egy vékony kék vonal, amely a barbárság és a civilizáció között húzódott”⁵⁰.

Az ilyen esetekben nem feltétlenül arról van szó, hogy a rendészeti szerv mélyen azonosul ezekkel a módszerekkel. Csupán racionalizál. Észszerű ér-
vet igyekszik találni önmaga számára, hogy miért cselekszik az alapvető tár-
sadalmi elvárásokkal ellentétesen. Így például azt fejezi ki, hogy bár az alkal-
mazott módszerek által sérülnek egyes társadalmi érdekek, azok végső soron
mégis a közösség javát szolgálják.

A gyanakvásról és az előítéletről már volt szó. Azonban most nem azt sze-
retném vizsgálni, hogy azoknak mi a funkciójuk a rendészeti működésben,
hanem hogy a fenntartásuk és jelenlétük miáltal válik biztosíthatóvá.

A gyanakvás és az előítélet a rendészeti szubkultúra jellemzője, ez tagad-
hatatlan.⁵¹ Aminthogy az is, hogy e jellemzők nem túl hasznosak, hiszen
ahogy Kovács fogalmaz: „komolyan rontják a szervezet eredményességét és
megítélését”⁵².

Ahhoz, hogy a felismerés ellenére is jelen lehessen a szervezetben, ezt a
negatív működést tehát táplálni kell. Erre pedig kiválóan alkalmas a racio-
nalizálás. Röviden: találni kell egy logikusnak tűnő érvet, amely elfogadhatóvá
teszi az észszerőtlen működést. Az előítéletek racionalizálásával kapcsola-
ban Allport a következőket írja: azt „a folyamatot nevezzük racionalizáció-
nak, amikor a nézetek az attitűdökhöz idomulnak. [...] Akkor illesztjük csak
be az új tapasztalatot kategóriánkba, ha az megerősít bennünket előzetesen
már kialakult meggyőződésünkben.”⁵³ A rendészetben megjelenő, egyes cso-
portok iránti előítéletesség racionalizálásának kiváló példája, amikor az elő-
ítéletes viszonyulást és meggyőződéseket tapasztalatokon alapuló entitás-
ként⁵⁴, vagy objektívnek titulált szakmai profilként⁵⁵, és nem általánosan
elutasító és ellenséges attitűdként kezeli a szervezet.

Az előítéleteken túl, a civilek iránti rendőri gyanakvás jellegzetességeiről
Clark B. Klockars dolgozott ki átfogó hipotézist. Szerinte a gyanakvás öniga-
zolására az a „észszerűnek tűnő” gondolat szolgál, miszerint: „mindenki bü-

50 Roy R. Roberg – Jack Kuykendall: Police Organization and Management. Behavior, Theory and Process. Brooks/Cole Pub. Co., 1990. Idézi: Kozáry Andrea: i. m. 33. o.

51 Fogarasi Mihály: i. m.

52 Kovács Gábor: i. m. 228. o.

53 Gordon W. Allport: Az előítélet. Gondolat Kiadó, Budapest, 1977, 47., 58. o.

54 Molnár Katalin: i. m. 113. o.

55 George Wilson – Roger Dunham – Geoffrey Alpert: Prejudice in Police Profiling: Assessing an Overlooked Aspect in Prior Research. American Behavioral Scientist, vol. 47, no. 7, 2004, pp. 896–909.

nös, akivel a munka kapcsán találkozom”⁵⁶. Hasonlóképp utal a racionalizáció alkalmazására Krémer is, aki szerint a rendőri szubkultúrában működő előítéletek és gyanakvás a bűnelkövetés (vélt) reális esélyének gondolatából táplálkozik. Szerinte ez vezet oda, hogy a szervezet tagja elfogadja azt, miszerint „a civilek sokaságát egyetlen halmazként kell kezelnie, ahol elméletileg mindenki azonos valószínűséggel követhet el bűncselekményt”⁵⁷.

A gyanakvás és előítélet mint észszerűtlen működés a racionalizálás útján tehát így válnak elfogadhatóvá a rendszer számára. Az eddigiekhez hasonlóan azonban újra csak ismételni tudom: a szervezet által alkalmazott elhárító mechanizmus nem pusztá hazugság és önámítás. Mindez arra szolgál, hogy egyensúlyban tartsa az intézményt azáltal, hogy elkerüli azt a frusztrált, szorongó állapotot, amely a változtatás kényszeréből fakadna.

Regresszió

A regresszió egy rendészeti szervezet esetében talán a legveszélyesebb elhárító mechanizmus. Lough és munkatársai szerint „A regresszió egy visszavonuló tudatalatti védekező mechanizmusként írható le, amikor az egyén jelentős feszültség, nyomás hatására, egy alacsonyabb viselkedési szintre lép vissza”⁵⁸.

Fejlődése során a rendészet hosszú utat járt be. A demokratikus rendszerek rendszete Finszter Géza szerint egy három fázison áteső fejlődés eredménye.⁵⁹ A kényszer és erőszak alkalmazójából fokozatosan a szolgáló és védő szerepet vette fel a rendészet minden intézménye. Finszter a rendészet fejlődését egy német példán keresztül mutatja be: „A háború utáni Németországban a rendőrség az állami hatalmat képviselő, erősen katonai jellegű szervezetből egy állampolgár közeli demokráciaorientált rendőrség irányába fejlődött, amely köteles az alapvető szabadságjogok garantálására. A fejlődés, mely mindmáig folyamatos, egy tradicionális-bürokratikus, erőszak-monopóliummal rendelkező intézménytől egy modern szolgáltató vállalkozás irányába tart.”⁶⁰

56 Clark B. Klockars: Thinking about Police: Contemporary Reading. McGraw-Hill Book Comp., New York, 1983. Idézi: Fogarasi Mihály: i. m. 111. o.

57 Krémer Ferenc: A rendőri szubkultúra és korrupció néhány problémája. Belügyi Szemle, 2008/10., 37. o.

58 Mary E. Lough – Kathleen M. Stacy – Linda D. Urden: Critical Care Nursing: Diagnosis and Management. Elsevier, Maryland, 2014, p. 80.

59 Finszter Géza (2013): i. m. 9. o.

60 Szabó Imre: A rendészettudomány múltja, jelene és jövője. Készült a Belügyminisztérium Tudományos Tanácsának megbízásából, Budapest, 2011, Idézi: Finszter Géza: Uo. 11. o.

Természetesen országonként ma is nagyban eltér a rendészet aktuális fejlettségi szintje. Mindamellett véleményem szerint elmondható, hogy a fejlődés a demokratikus országokban a társadalomhoz minél közelebb álló rendészeti modell irányába mutat.

Az angol rendőrség fejlődésével kapcsolatban például *Maurice Punch* a következőket írja: „Amikor 1829-ben az első »bobbyk« megjelentek London utcáin, egy igen fontos szimbolikus üzenetet közvetítettek. Azt ugyanis, hogy az a rendőrkapitányság, amelyet képviseltek jóindulatú és felelős, és a fegyvertelen rendőrei egyenruhába öltözött civilek, akik a polgárok beleegyezésével végzik a munkájukat.”⁶¹

A regresszió mint elhárító mechanizmus azonban nem csupán megakasztja e fejlődést, hanem egy korábbi fejlettségi szintre vezeti vissza az adott rendészeti szervezetet. Elképzelhető olyan eset, amikor a rendészeti szervek olyan problémával kerülnek szembe, amelyre nem képesek a fejlettségi szintjüknek megfelelő választ adni. Például egy intenzív polgári ellenállással kezdődő és akár agresszív viselkedésben testet öltő esemény kezelése rendkívüli terhet ró egy fejlett rendészeti kultúrára. Ilyen esetben nem kizárt, hogy a tanácstalanná és tehetetlenné váló szervezet regrediál, és visszatér egy olyan alacsonyabb fejlődési szintre, ahol elfogadottak az erőszak mértéktelen alkalmazása, az indokolatlan kényszerítések különböző formái.

Ilyenkor az erőszak alkalmazásának fokozása mellett erőteljesebben érvényesül a militarizáltság, a koncentrált irányítás és a társadalomtól való elszigetelődés. Egyszóval minden olyan jellemző, amelyet a modern rendészet irányába haladó szervezetek már maguk mögött hagytak.

Összegzés

E tanulmány célja, hogy a rendészetet egy olyan sajátos, ha úgy tetszik, emberközpontú perspektívából vizsgálja, amely nem kifejezetten megszokott. Szükségesnek tartom azonban időnként rámutatni a rendészet emberi vonatkozásaira.

Humanista megközelítésben a rendészet véleményem szerint nem más, mint a közösség szűk csoportjának azon felelősségteljes tevékenysége, amelyet a rájuk ruházott különleges jogok, és a legitim kényszer eszközének birtokában a többségi társadalom érdekében fejtenek ki.

⁶¹ Maurice Punch: *Zero Tolerance Policing*. The Policy Press, Bristol, 2007, p. 37. Idézi: Kozáry Andrea: i. m. 33. o.

E tevékenység intézményi kereteit a rendészeti szervek szavatolják. Így tehát nem csoda, ha ezek az intézmények az őket ért frusztráció, terhelés hatására olykor kifejezetten emberi reakciókat mutatnak.

E válaszok koronként, országonként és szervenként is változhatnak. Az, hogy milyen hatékonysággal képes egy szervezet felvenni a harcot az őt érő nehézséggel, nagyban függ a Finszter Géza által oly gyakran hangoztatott rendészeti stratégia entitásától.

A rendészeti szervek működésében megjelenő elhárító mechanizmusok önmagukban nem jelentenek veszélyt. Mi több, esetenként a fennmaradás zálogául szolgálnak, amikor megóvják a rendszert attól, hogy az az akut terhelés hatása alatt összeroppanjon. Az elhárító mechanizmusok jelenléte problémássá – vagy ha úgy tetszik, patológiássá – akkor válik, ha azokat a szervezet és az egyén hatékony eszközök, illetve stratégiák által hosszú idő után sem képes oldani, így a rossz működés konzerválódik, *horribile dictu* még tovább romlik. A megfelelő megküzdés, valamint stratégiák hiányában történő patológiás működés és az elhárító mechanizmusok szoros jelenléte figyelhető meg a függő betegekénél is.⁶² Így zárásul – a humanista szemléletnél maradván –, a fentiekhez kapcsolódóan idézném Valkai Zsuzsa gondolatait, aki az alkoholfüggő és egészséges nők működésének különbségére utalva a következőket jegyzi meg: „Az egészséges és alkoholbeteg nők ugyanazon ég alatt élnek. A stresszek, frusztrációk, krízishelyzetek, a mindennapi élet nehézségeinek zsákutcái, a konfliktusszituációk ugyanúgy terhelik az egészségeseket, mint a neurotikusokat és az alkoholbetegeket. De míg az egészséges nők hasznos stratégiákat alkalmaznak énjük, testi-lelki egyensúlyuk védelme érdekében is, addig az alkoholbeteggé válók sokszor tehetetlenül állnak, és zavarban vannak. Ahelyett, hogy megoldanák, egyre jobban belebonyolódnak egy-egy dilemmába, problémát okozó szituációba, s várják a csodát, azt, hogy valahogy majd csak lesz.”⁶³

Az egyensúlyi állapotra törekvés – ahogy arra e tanulmány mottója is utal – minden rendszer fennmaradásának alapvető záloga. A legfőbb kérdés tehát a rendészet szervezetrendszerének esetében is az, hogy ezen egyensúlyi állapot hosszú távon az előremutató és hatékony stratégiák, vagy pedig a változás kényszerét ignoráló elhárító mechanizmusok működtetése által tartatik fenn.

62 Körmendi Attila – Pataki Nóra: A kóros játékszenvedély terápiája. Pszichológiai Szemle, 2012/3., 519-540. o.

63 Valkai Zsuzsa: Miért isznak a nők? Magánkiadás. Budapest, 1987, 124. o.

IRODALOM

- Allport, Gordon W.:** Az előítélet. Gondolat Kiadó, Budapest, 1977
- Alters, Sandra – Schiff, Wendy:** Essential Concepts for Healthy Living. Jones and Bartlett Publishers. Sudbury, 2009
- Balassa Bence:** „Gott ist tot”. A metafizika, mint fenomén – Krízis és ellenmozgás. *Kellék*, 2016/55.
- Bertalanffy, Ludwig von:** General System Theory and Psychiatry – An Overview. In: **Gray, William – Duhl, Frederick J. – Rizzo, Nicolas D. (eds.):** General System Theory and Psychiatry. Little, Brown and Company, Boston, 1969, p. 33.
- Boag, Simon:** Freudian repression, the common view, and pathological science. *Review of General Psychology*, vol. 10, no. 1, 2006
- Bolyki László:** Kegyelem és kalmárszellem. Álomgyár Kiadó, Budapest, 2013
- Eliade, Mircea:** Images and Symbols: Studies in Religious Symbolism. Princeton University Press, New Jersey, 1991
- Engel, George L.:** The Clinical Application of the Biopsychosocial Modell. *The American Journal of Psychiatry*, vol. 137, no. 5, 1980
- Erdős Ákos:** Felelősség a rendvédelemben, múltban és jelenben. *Rendvédelmi Füzetek*, 2012/1.
- Erdős Ákos:** NAV-Medic: Rendészeti ellátás múltja és jelene. *Vám-Zoll*, 2015/1.
- Erdős Ákos:** A rendészeti elsősegélynyújtás alapjai: definíciók, funkciók, célok. *Belügyi Szemle*, 2017/9.
- Faragó Klára:** Siker és kockázatvállalás a szervezetekben. *Tudományos Közlemények*, 2012/19.
- Finszter Géza:** A rendészeti stratégia alkotmányos alapjai. In: **Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Tanulmányok „A Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és a biztonság” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2010, Pécs, 5. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XI.]
- Finszter Géza:** A változó rendészet és rendészettudomány. In: **Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2013, 5. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV.]
- Fogarasi Mihály:** A rendőri szubkultúra sajátosságai. In: **Csernyikné dr. Póth Ágnes (szerk.):** Pedagógiai és pszichológiai ismeretek rendőri vezetőknek. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2009
- Fonyó Iлона – Pajor András (szerk.):** Fejezetek a konzultáció pszichológiájának témaköréből. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Budapest, 2000
- Freud, Anna:** Das Ich und die Abwehrmechanismen. Internationaler Psychoanalytischer Verlag, Wien, 1936
- Freud, Sigmund:** Repression. Standard Edition, vol. XIV. London, 1915
- Goda Pál:** Új rendszerszemléletű feltárási módszer a vidéki területek fejlesztésében. Doktori (PhD) értekezés. Regionális Tudományok Doktori Iskola, Gödöllő, 2012

- Hammond, Debora:** The Science of Synthesis: Exploring the Social Implications of General System Theory. University Press of Colorado, Colorado, 2003
- Hudson, Gail – Goodal, Jane:** A remény magvai. Libri Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015
- Karácsony András:** A leadership, a szervezeti kultúra és a kapcsolatuk jellegzetességei a magyar szervezetek esetében. PhD-értekezés. Kézirat. Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástani Doktori Iskola, Budapest, 2006
- Kittleson, Mark J. – Kane, William – Rennegarbe, Richelle – Denkmire, Heather:** The Truth About Fear and Depression. Book Builders LLC., New York, 2005
- Klockars, Clark B.:** Thinking about Police: Contemporary Reading. McGraw-Hill Book Comp., New York, 1983
- Kovács Gábor:** A rendészeti szervek szervezeti kultúrájának összetevői és sajátosságai, a téma feldolgozása a Rendőrtiszti Főiskola vezetéselméleti oktatásában. In: **Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Tanulmányok „A rendészet kultúrája – kulturált rendészet” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2009, 229. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X.]
- Kozáry Andrea:** Rendészeti politológia II. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2007
- Kozáry Andrea:** Rendészetszociológia. Kézikönyv I. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2015
- Körmendi Attila – Pataki Nóra:** A kóros játékszenvedély terápiája. *Pszichológiai Szemle*, 2012/3.
- Krémer Ferenc:** A rendőri szubkultúra és korrupció néhány problémája. *Belügyi Szemle*, 1998/10.
- Krémer Ferenc:** Szociológiai alapismeretek – kézikönyv rendvédelmi hallgatók számára. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2003
- Krémer Ferenc:** Rossz döntések kora. Rendészetpolitikai tévelygések a rendszerváltás első húsz évében. Napvilág Kiadó, Budapest, 2010
- Lehoczy Mária:** Tudásorientált szervezeti kultúra és az együttműködő légkör. *Szakmai Füzetek*, 2007/20.
- Lough, Mary E. – Stacy, Kathleen M. – Urden, Linda D.:** Critical Care Nursing: Diagnosis and Management. Elsevier, Maryland, 2014
- Molnár Katalin:** Az előítéletesség verbális kifejeződései és annak következményei a rendvédelemben. In: **Molnár Katalin – Valcsicsák Imre (szerk.):** Előítéletesség – rendvédelem. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000
- Nevid, Jeffrey S.:** Essentials of Psychology: Concepts and Applications. Wadsworth, Belmont, 2012
- Pásztor Miklósné:** Rendőri reflexiók a családon belüli erőszakra. In: **Molnár Katalin (szerk.):** Az erőszak a modern társadalmi folyamatokban. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2003, 157. o.
- Punch, Maurice:** Zero Tolerance Policing. The Policy Press, Bristol, 2007
- Roberg, Roy R. – Kuykendall, Jack:** Police Organization and Management. Behavior, Theory and Process. Brooks/Cole Pub. Co., 1990
- Stonebridge, Lyndsey:** The Writing of Anxiety: Imagining Wartime in Mid-Century British Culture. Palgrave MacMillan, London, 2007

- Sulmasy, Daniel P.:** A Biopsychosocial-Spiritual Model for the Care of Patients at the End of Life. *The Gerontologist*, vol. 3, no. 42, 2002
- Szabó Imre:** A rendészettudomány múltja, jelene és jövője. Belügyminisztérium Tudományos Tanácsa, Budapest, 2011
- Szakál Ferenc:** A vállalat, mint gazdasági rendszer. In: **Buzás Gyula – Nemessályi Zsolt – Székely Csaba (szerk.):** Mezőgazdasági üzemtan I. Mezőgazdaság Szaktudás Kiadó, Budapest, 2000
- Szikinger István:** A rendőrség civil kontrollja Magyarországon és más államokban. *Fundamentum*, 2007/2.
- Talcott, Parsons:** The Social System. Routledge & Kegan Paul Ltd., London, 1951
- Tóth Judit (szerk.):** Jelentés a rendőrség kisebbséggel kapcsolatos egyenlő bánásmódjának biztosítékrendszeréről és annak hiányosságairól. Kézirat. Budapest, 2008. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/197862598.pdf>
- Urry, John:** Sociology Beyond Societies: Mobilities for Twenty-first Century. Routledge, Taylor and Francis Group, London–New York, 2000
- Valcsicsák Imre:** Rendészeti etika. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2007
- Valcsicsák Imre:** Rendészeti (Szakmai) etika. Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Budapest, 2013
- Valkai Zsuzsa:** Miért isznak a nők? Magánkiadás. Budapest, 1987
- Wilson, George – Dunham, Roger – Alpert, Geoffrey:** Prejudice in Police Profiling: Assessing an Overlooked Aspect in Prior Research. *American Behavioral Scientist*, vol. 47, no. 7, 2004